

ROVBLADET

Augusti
Nr 2 / 1985

22

Medlemsblad från HEDESUNDA HEMBYGDSFÖRENING

I Östveda 1927 eller 1928. Kortet togs med anledning av flottningsschefen Anton Esséns pensionering, då samtliga anställda inom hans distrikt fotograferades. Den "namnlösa" båten är "Dalkullan". Dess besättning kände till fotograferingen och är därför snyggare klädda än de övriga.

Stående fr. vänster:

Josef Lund, Axel Lindblom från Sundby, Henrik Ädel, Johan Holm, Valfrid Jansson, Gottfrid Holm, Axel Lindblom från Öhn, Albert Olsson, Emil Lund, Magnus Pettersson, Per-Olof Olsson, Gustaf Holm, Johan Engblom, Renius Bror, Anders Hedlund, Emil Forsberg, Valfrid Åhlenius, Bertil Åhlenius.

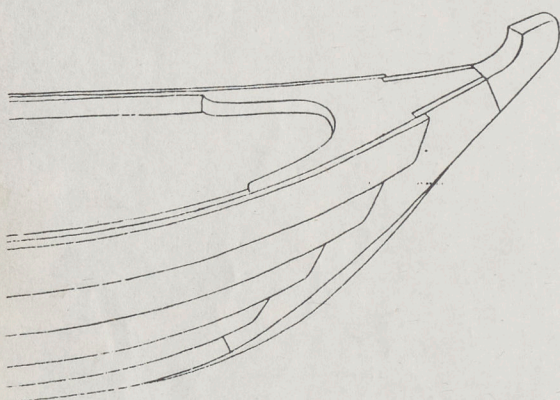
Sittande fr. vänster:

Per Strand, Erik Eriksson, Per Holm, Per Pettersson, Olof Andersson, Olof Åhlenius, Per-Olof Hellström.

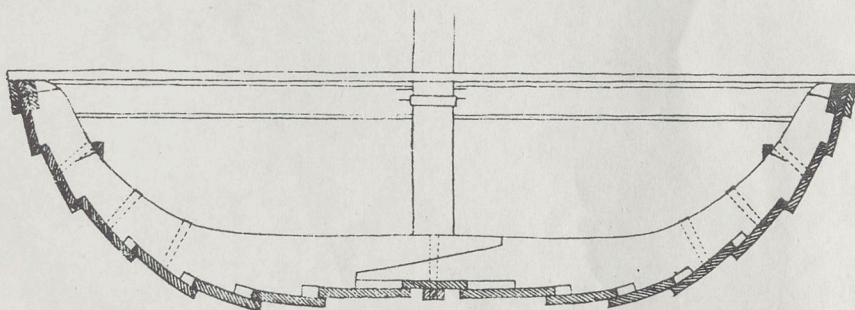
SOLDAT I HEDESUNDA

De indelta soldaterna i Hedesunda finns nu presenterade i skriften "Soldat i Hedesunda", sammanställd av Tore Larsson. För släktforskare och övriga intresserade finns skriften tillgänglig hos Hedesunda Hembygdsförening, på Hedesunda bibliotek, på länsbiblioteket i Gävle, på Krigsarkivet i Stockholm samt på landsarkivet i Härnösand.

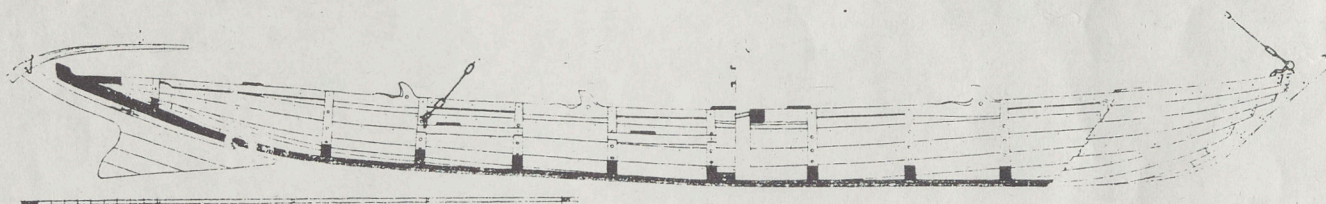
KYRKBÅTEN

Fri schematisk framställning av konstruktionen av tören på kyrkbåten

Kyrkbåten, tvärsnitt akter om masten. Uppm. av M. Östlund.

längdsektion av kyrkbåten. Uppm. av M. Östlund.

Illustrationer ur "Från Gästrikland 1934".

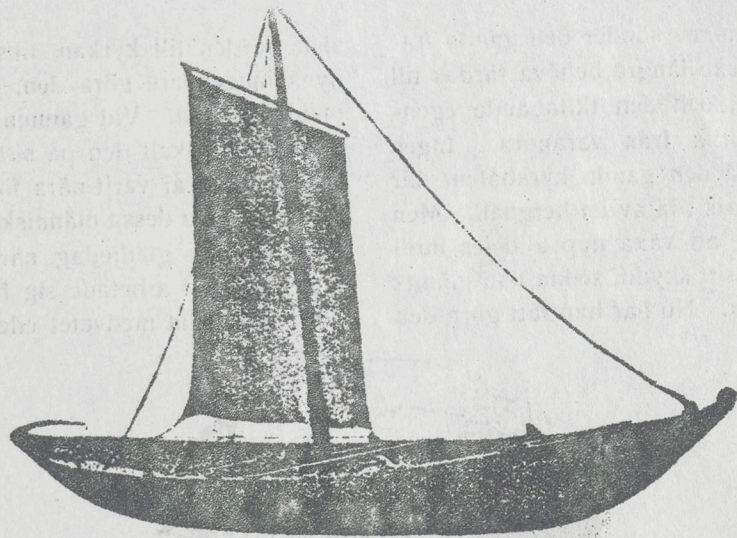
Anders Hilding artikel (nästa sida) är hämtad ur "Från Gästrikebygder" årg. 3 (Västerbergs elevförbunds årsbok 1922).

Lars Olof Elfving artikel är hämtad ur "Från Gästrikland 1936".

Tilläggas bör, att kyrkan övertagit ansvaret för båten, sedan den flyttades från Gammelgården.

Norra Bodarnas båt lade till vid Gamle.

Östra Bodarna hade sin kyrkbåts stad vid Sändasand.

KYRKBÅTEN OCH DESS PLATS I BYNS LIV.

ETT MINNE FRÅN HEDESUNDA.

I gamla tider funnos i Hedesunda ej mindre än fem stora kyrkbåtar. En del byar ligga på södra sidan om Dalälven och måste nödvändigt använda sig av båt vid sina kyrkfärder, och andra trakter hade så dåliga vägar, eller, rättare sagt, inga vägar alls, så att sjövägen måste anlitas. Söder om älven funnos tre, en för vardera av byarna Belgsnäs, Sevalbo och Ljuvansbo, samt i Bodtrakten två. Alla dessa båtar hava för längesedan förintats utom den, som ägdes av Belgsnäs jämte de enstaka gårdarne Trallet, Viken, Lindbäck och Harbäck. Det har lyckats Hedesunda Hembygdsförening att tillvarataga och i sitt ursprungliga skick återställa denna båt, sedan han välvilligt skänkts dit av byamännen. Visserligen voro bottnen och en del spant förstörda av tidens tand, men så mycket fanns kvar helt och friskt, att den hjälpligt kunnat repareras.

Han byggdes enligt på framstammen inristat årtal 1857 av Erik Larsson i Hällby och Anders Ersson i Belgsnäs. Han har således nått ganska hög ålder, men han har underhållits och vårdats mycket väl och byggdes omsorgsfullt av det bästa virke. Han håller 31 fot i längd och är 8 fot bred samt bar vid lugnt väder 60 personer. En mast är han även försedd med, på vilken man hissade ett segel, då vinden var gynnsam. För övrigt framdrevs han av 8 par åror med en person om var åra. De båda främsta roddes av männen, de mellersta av kvinnorna och de sista av ungdomen. Det ansågs som en heder att få sköta rodret. Under flera tiotal av år var den s. k. "Skommargubben" rorgångare. Under de sista åren styrdes han av Per Nilsson i Belgsnäs, som ännu lever. Varje söndag skulle han gå den drygt en mil långa vägen till kyrkan. Den var indelad i 6 s. k. "roskedén", för att roddarne skulle få ombyte. Man bytte i ett årpar i sänder, så att båten ej skulle tappa farten eller för stor rörelse uppstå. Första "roskedet" räckte till "Gammelvallen", det andra sedan till en stor sten, "Länsman" kallad, därefter de andra till "Virötallen", "Flötsten" och "Kilsten", och slutligen lan-

dade man vid Norra färjsundet ej långt från kyrkan. Roddarne skulle själva passa på och "lägga upp" i rätt tid; glömde de av sig och rodde för långt, hade de övriga roligt men höllo sig tysta. På hemvägen brukade man rasta en stund på Virön.

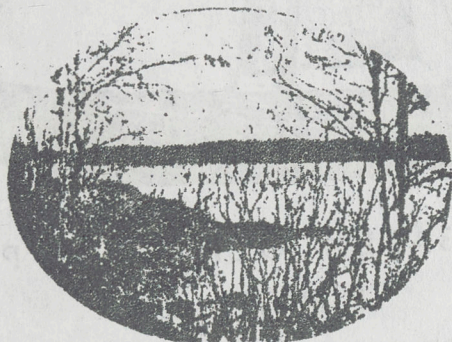
Sin sista resa gjorde båten på pingstdagen 1891. Under den tid, han regelbundet användes, vårdades han mycket väl, och envar av byns innevånare hade någon uppgift sig förelagd vid den vården. Sex bönder skulle hålla var sin åra och den sjunde svarade för "öskar" och styrstång i rodret. De skulle också hålla tjära för hans tjärning varje år, som ombesörjdes av "utanvidsmännen". Deras hustrur svarade för "årbanden", som konstmässigt vredos ihop av björkvidjor. De skulle också hålla båten ren från löv, sand och dylikt till varje söndagsmorgon. Seglet, som ännu finns kvar, vävdes av en "utanvidsgumma", "Ollas-Märta" kallad; bönderna höllo garnet, som naturligtvis var hemspunnet. Seglet jämte övriga för båten avsedda inventarier förvarades i en särskild bod. De båda närmast boende bönderna, "Gammelstus" och Nystus", hade den närmaste tillsynen över båten under veckans lopp. Då älven växte, skulle han dragas upp, och barnen avhöllos sorgfälligt från att vistas i den med sina lekar; mer än en risbasta vankades för överträdelse härav. För övrigt ofredades han aldrig. Man höll sin kyrkbåt i helg, liksom man hyste stor vördnad för allt, som stod i sammanhang med kristen religion och kyrklig gudstjänstordning.

I regeln skulle våra förfäder till kyrkan varje söndag, och man behövde icke fundera på, om båten gick eller ej på söndagsmorgonen; endast mycket svåra oväder fingo hindra resan. Det ansågs som en skam, om en gård fanns, som ej hade någon med på färden. Man turade om, så att t. ex. husbondfolket for den ena söndagen och ungdomen den andra. Vanligen skulle kyrkfolket ha ledigt från sysslorna vid gården hela dagen. Det skulle för dem vara söndagsro helt och hållet.

Den kommande nya tiden rev sönder den gamla traditionen. Man ansåg sig icke längre behöva färdas till kyrkan, då söndagen kom, och den tilltagande egenytan isolerade människorna från varandra. Ingen hade tid mera att tänka på den gamla kyrkbåten, där han stod på sin idylliska plats i lä av en berghäll. Men en hängbjörk skyndade sig att växa upp alldeles intill honom och beredde honom sitt skydd, sedan han glömts av den nya tidens människor. Nu har han fått göra den

sista färden till kyrkan, liksom han sett så många av byns innevånare göra den, gömda i den svarta kistan invid sin mast. Vid gammalstugan har han nu fått sin plats. Där skall den på sitt tysta språk tala om, huru han i många år varit nära förbunden med släktled, som gått, och huru dessa människor i sin tunga kamp för tillvaron hade en glädjedag, när de på söndagen i sin kära båt endräktigt arbetade sig fram över långa fjärdar till kyrkan, dit alla medvetet eller omedvetet längtade.

Anders Hilding.

“KYRKVÄGEN” ÖVER DALÄLVEN.

Några hägkomster från Belgsnäs i Hedesunda.

Av LARS ELFVING.

Med anledning av senaste årsbok "Från Gästrikland" och i anslutning till en artikel i Västerbergs elevförbunds årsbok 1922, om "kyrkbåten och dess plats i byns liv", författad av riksdagsman And. Hilding, känner jag mig förantlåten att här bidra med en del uppgifter, som enligt mitt förmenande äro av sådan beskaffenhet att de äro värda ha i åminnelse.

I den förstnämnda boken, med utgångspunkt från den vid socknens gammelgård förvarade gamla kyrkbåten, redogör fil. d:r Humbla för båthygget i Hedesunda och detta som sagt, ger mig anledning, att ännu en gång i tankarna gå tillbaka till minnen och minnesmärken, som ha intimt samband med "vår" gamla "storbåt" och dess historia.

För att bättre kunna åskådliggöra de minnesmärken jag här åsyftar, har jag gjort upp en karta med beskrivning över farleden Belgsnäs - Hedesunda kyrka.

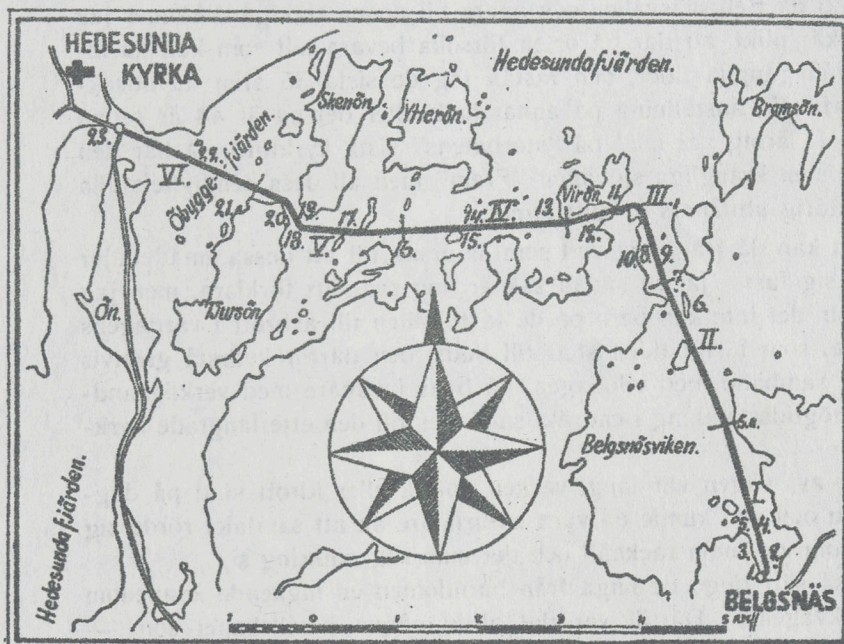
Från denna karta, vilken måhända torde höra hemma där kyrkbåten förvaras, vill jag härmed ge några korta antydningar om märken och hållpunkter efter den c:a 12 km. långa "kyrkvägen" som är indelad i följande 6 roscheden.

1:sta roschedet. Kyrkbåten—Gammelvallen.

1. "Storbåthällen", intill vilken "storbåten" låg i lä.
2. Lilla och stora "metsten".
3. "Asksten", stor sten vid Öknäslandet.
4. "Lilla grytfötterna", 3 st. stenar utanför Fårholmarna.
5. "Jäspstenarna", 2 st. stenar utanför Fårholmarna.
6. "Gammelvallen", gammal fåbodvall.

2:dra roschedet. Gammelvallen—Länsman.

7. "Långholmen", liten långsträckt holme efter farleden.
8. "Länsman", en toppformig sten med något skiftande färg.

3:dje roskedet. Länsman—Virötallen.

9. "Intränjarn", eller inträngaren, en stor sten som storbåten skulle tätt förbi, för att ej gå på grund. På kommando av "styrman" skulle roddarna "lägga opp" å den sida sten var belägen, medan båten gled förbi.
10. "Stora Grytfötterna", 3 st. stenar.
11. "Grytan", stor sten på land.
12. "Skitplatsen", när båten nalkades "udden" skulle roddarna fråga om det var någon som behövde. Svaret blev inången gång jakande, helst på hemvägen med anledning av gubbarnas flitiga öldrickande vid färjkarls.
13. "Brudhällen", större flat sten.
14. "Virötallen", stor knotig furu med grenar hängande långt ut över vattnet.

4:de roskedet. Virötallen—Flötstenarna.

15. "Långräckjan", 4:de roskedet kallades så på grund av rak sträcka mellan Virötallen och Flötstenarna.
16. "Salen", kupig sten för det mesta under vatten.
17. "Flötstenarna", en större och en mindre, alltid synliga ovan vatten, samt vita i toppen.

5:te roskedet. Flötstenarna—Kilstenarna.

18. "Bocken" utmed en holme ligger eller låg en furu under vattnet, med kvistar uppåt, avspeglade sig som horn.
19. "Gällsgrå", strömdraget mellan öarna.
20. "Suggan", stor långsträckt sten.
21. "Knipen", sten ibland under ibland över vatten. På färden fram skulle styrman ropa: "Knipen", för att varsko roddarna hugga i förbi strömdraget.
22. "Kilstenarna", 3 st. stenblock efter strand, när båten kom i linje med desamma byttes roskede.

6:te roskedet. Kilstenarna—Norra järgsundet.

23. "Skrytskedet", 6:te roskedet kallades så, därför att det ofta blev kapprock mellan de olika kyrkbåtarna, som här stötte till från andra håll.

Alla ville vara värst och därför blev det stor ära för den båt som landade först. Ja, detta om några enkla minnesmärken.

Född på Belgsnäsudden och ägare till denna släktgård känner jag som en kär plikt, att där på orten försöka bevara allt som kan ha intresse från gångna tider, och fastän jag de sista 35 åren huvudsakligast haft min anställning på annat håll, eller det nu är 44 år sedan jag som 11-åring var med på "storbåtens" sista kyrkfärd, så har den idylliska men krångliga sjövägen "Fram" med all dess hemlighetsfulla mystik aldrig utplånats ur mitt minne.

Man kan då fråga sig vad som är orsak till att dessa smådetaljer så etsat sig fast. Ja, en sådan sak är nog svår att förklara, men jag undrar om det inte kan bero på de få tillfällen till avbrott i vardagens enahanda, som förr i tiden stod till buds, och därför kvarstå givetvis minnen i samband med vilodagen, då byns invånare med verklig andakt och högtidsstämning i endräkt samlades till den efterlängtdade kyrkfärden.

Nog ay: vägen var lång, varken politik eller idrott stod på dagordningen och vad kunde då vara naturligare än att samtalet rörde sig om det som var inom räckhåll och det man såg omkring sig.

På så sätt fingo de unga från barndomen en ingående kännedom om "kyrkvägen". Därtill var det alltid någon i sällskapet som — kanske mest för att roa barnen — kom med små lustiga infall och naiva kvickheter om vart och ett av de märken man for förbi. Här nedan några exempel:

När båten kom i närheten av "Suggan" kunde man få höra någon som grymtade. Vid "Pocken" kanske hördes någon bräka, vid "Länsman" kunde någon göra sig lustig med att resa sig, lyfta på hatten etc. När "Långholmen" passerades och gamle soldat Per Nord, i full paraduniform, var med på färden kunde allt hända att någon tillfrågade honom om han inte skulle stanna och gå vakt. Nord hade nämligen i sin ungdom varit kommenderad till vakthållning å den verkliga Långholmen.

Ja, allt detta i sin enkelhet gjorde, att man fick hållpunkter för minnet.

För att nu i någon mån belysa huru byns liv för närvarande ter sig mot för några årtionden sedan och vilka möjligheter gammal tradition har att bygga vidare på, så vill jag nämna följande:

I Belgsnäs funnos för knappt 50 år sedan 5 st. självägande bönder och av deras gårdar finnes numera endast ovannämnda Belgsnäsudden samt ett hemman till kvar, de övriga äro i bolags ägo, byggnaderna rivna och de gamla släkterna för alltid borta.

Av andra mindre gårdar och torpställen, vilka för 40—45 år sedan voro 12 till antalet, finnas numera 9 kvar, och i 6—7 av dessa gårdar äro nyinflyttat folk.

Under sådana förhållanden är det lätt förklarligt om "minnena" från äldre tider hastigare än vanligt förblekna, och därför har jag medan tid är åtminstone velat försöka bevara minnet av den gamla "kyrkvägen", som annars om några årtionden utan tvivel kommer att ligga där övergiven och för alltid bortglömd.

I detta sammanhang vill jag passa på och blott nämna en liten detalj, som är belysande för huru svårt det mången gång kan vara för en forskare att härleda uppkomsten av en del namn å orter och minnesmärken. Namnet "storbåthällen", omnämnt här ovan, är ju inte så märkvärdigt, utan i förening med "storbåten" har det sin naturliga förklaring. För något år sedan, då jag som vanligt var hemma på min semester, fick jag höra någonting lustigt. Några barn där i byn talade om, att bästa metstället var vid "Storputelln". De hade naturligtvis aldrig varken sett eller hört talas om någon "storbåt" där och namnförändringen är ganska förklarlig, ty butelj på bred Hedesundadialekt låter ju som putell eller påtell. Av det sagda kan man möjligen dra den slutsatsen, att berghällen ifråga om några årtionden helt enkelt kunnat heta "storpåtelln" eller "storbuteljen".

TECKEN I FOLKTRON

Våra fäder och föregångare hade i sitt dagliga tal och umgänge sina ordstäv och tänkespråk, som kom fram vid givna tillfällen och situationer.

Jag försöker nu här nedan plocka fram några exempel, som hade sina olika riktningar i tillvaron. Men ännu en sak! De hade sin tolkning av vad de togo del av inom drömmarnas värld. Om man drömde att man var ute i folkvimlet, välklädd menad, varseblev man stundom att det bästa man hade att ta på sig, helt hastigt var någondera av vardagslumporna. Sådant betydde god hälsa och god framtid.

Ett gott tecken var det också, när man inte hann, som man ämnat: kom för sent till sammankomsten, missade tåget eller bussen eller annat, som man i sin strävan ämnat förverkliga. Sådant bådade gott för kommande dagar. Däremot: Om allt jag i drömmen företog mig lyckades väl, jag hann, jag blev färdig med allt jag tänkte o.s.v. Allt detta var ett varsel om att man inte hade lång tid att leva.

Här kommer nu i så kallad bunden form det hela.

Ni läser, och tror det Ni vill!

1. Stormen gnyr i vik och skreva.
Molnen tunga gå i skyn.
Vem skall dö och vem får leva?
Hundar yla bort i byn.
2. Tupprens rop i midnattstimma,
som man höra får ibland,
kan med oro vi förnimma:
Bådar dödsfall eller brand.

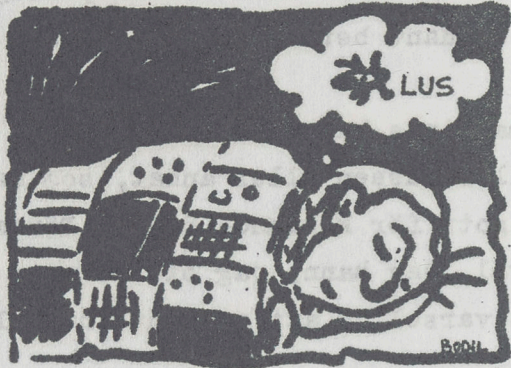
3. Samma bud oss ugglan bringar
flugan utur boet sitt.
Mörkret henne ej betvingar,
när hon ropar sitt "Klävitt".

4. Vilka planer är å bane?
Någon kommer på besök.
Mor nu tappade en "kane"
ur en vedfamn till sitt kök.

5. Samma sak när orädd skata
gör sin tripp till farstubron.
Vandrare från bygdens gata
låter höra snart sin ton.

6. Far sig rör i vida svängar,
ordnar i vart hörn och kant.
Men vad nu, nu får jag pengar,
ty jag tappade en slant!

7. Drömmens lus ger också slantar.
Dröm om blommor är ej gott.
Drömmens värld vår livsväg kantar,
fast vi allting ej förstätt.

8. Om en natt du råkat drömma
om en vän, som lagts i grav,
skall snart molnen flöden tömma
över land såväl som hav.

9. Drömmens värld har rikt register.
Om du skall en utfärd ta
och blir varse klädselns brister,
då är tecknet mycket bra.

10. När i drömmen du ej hinner
komma till den plats du vill
och i allt blott motgång finner
- det hör goda tecken till!

11. Däremot man tog för givet:
Om man lyckades med allt,
var man färdig snart med livet,
så en Högre Makt befallt.

12. Men tillbaks till verkligheten:
Lägg på matbord ej en sax,
ej en nyckel, ty I veten,
då skall ofärd komma strax!

13. Om än alla röster tege,
vare varning på sin plats.
Gå ej under upprest stege
- bliv det din föresats!

14. När en morgon du dig kläder
och ett plagg du avigt vänt.
Dagen dig ej särskilt gläder,
innan kväll nåt retsamt hänt!

15. Kattkräk, svart, som ifrån vänster,
korsar vägen för din färd,
räknar du ej bland förtjänster
- spotta - det är katten värd!

16. När man gick till dagens näring
och de mötande där kom,
om den första var en käring,
var det bäst man vände om.

17. Bland dom visdomsord vi finna,
må vi detta ej förgäta!
Ensam kane kan ej brinna,
ensam käring kan ej träta.

18. (efter Mormor:)
Droppar äro mjölk.
Finnar äro folk.
Strån äro hö.
Smulor äro brö.

19. Du kan icke få det stora,
om det lilla du försmått.
Strå till strå blir hölassfora,
säckorn små ger överskott.

20. Utav smått det stora formas,
säger livets protokoll.
När det våldsamt rivs och stormas
kan ett resultat bli noll.

21. Förr man varsam var i gången.
Tog det hela bit för bit.
Kravet höres nu från mången:
Jag ska ha, ta hit, TA HIT!

22. (efter Farfar:)
På tal om mänskors hår.
En sak som icke går:
ta håret av den skalliga,
förståndet från den fjolliga.

23. Om du tänker bosta

24. Vet du: När din säng du ställer
i en riktning öst och väst?
Störs din sömn, ett råd här gäller:
nordpol - sydpol, det är bäst.

25. Då kan mänskor stundom säga:
Är det verkligt, är det skrock?
Tungt kan tidens tecken väga.
Tvivlar du, jag tror det dock!

26. Folk betvivlar, folk bejakar.
Tanken tolkar tid och rum

21. Förr man varsam var i gången.
Tog det hela bit för bit.
Kravet höres nu från mången:
Jag ska ha, ta hit, TA HIT!

22. (efter Farfar:)
På tal om mänskors hår.
En sak som icke går:
ta håret av den skalliga,
förståndet från den fjolliga.

23. Om du tänker bostad sätta
och där går en vattenåder,
för att lägga allt till rätta:
Bygg bredvid, jag dig det råder!

24. Vet du: När din säng du ställer
i en riktning öst och väst?
Störs din sömn, ett råd här gäller:
nordpol - sydpol, det är bäst.

25. Då kan mänskor stundom säga:
Är det verkligt, är det skrock?
Tungt kan tidens tecken väga.
Tvivlar du, jag tror det dock!

26. Folk betvivlar, folk bejakar.
Tanken tolkar tid och rum.
Men vad vet vi, stackars krakar,
om vårt livs mysterium?

Viktor Lund

HEMBYGDSDAG

på Åsudden

SÖNDAGEN DEN 18 AUG.

kl. 11 Friluftsgudstjänst
"Kyrtkaffe"

kl. 14 Hembygdsfest

Dag 1: Resvägar: Kustlandsvägen mot Söderhamn - Härnösand - Sandöbron - Sollefteå. Hallstaberget.

Vi besöker Marberget i Härnösand. Ser lands- och stadsmiljöer från 17- 1800-tal. Vi stannar till en stund vid monumentet i Adalen. Även Stadsberget i Sundsvall får besök av oss. Lunch serveras på uppvägen. Väl framme vid vårt fina hotell på Hallstaberget, installerar vi oss i våra rum. Middag.

Dag 2: Efter en god frukost kör vi mot Helgum - Graninge - Ragunda - Hammarforsen - Krångede - Sugun och Östersund. Om intresse finns, så stannar vi till vid Vångens hingststation och tittar på hästarna där. Sedan kör vi mot Järpen och Edsåsdalen. Vi tar in på mysiga Köja fjällhotell och serveras en god middag.

Dag 3: Frukost. I dag styr vi mot Åre och Storulvån, Sylarnas fjällmassiv. Där har alla, som önskar, tillfälle att ta en kort fjällpromenad. På hemvägen besöker vi Åre gamla kyrka. Middag på hotellet. Efter middagen har vi trivselkväll i gillestugan.

Dag 4: Frukost. Även i dag gör vi en busstur i fjällområdet. Dricker kaffe på något trevligt ställe och njuter av naturen. Om intresse finns,

så besöker vi Kall och även någon hembygdsgård i området. Om någon känner för ett besök på Areskutan, så ordnar vi det.

Dag 5: Efter frukost påbörjar vi vår hemresa på sydsidan av Storsjön ner till Persåsen, där vi ser på en utställning av träslöjdare Leif Wikner. Där har ni tillfälle att handla och även dricka kaffe. Färden går vidare mot Svenstavik, Asarna och Rätan. På Lassekrogs värdshus står en god måltid och väntar. Därefter kan vi titta på Albert Vikstens skogsarbetarby, som ligger alldeles intill värds- huset. Vidare hemåt på fina vägar, och när hemorten mot kvällen.

Pris för resan: 1.500 kronor.

Ingår: Logi i dubbelrum, 2 lunch, 4 middag, 4 frukost. Kaffe 3ggr., som kokas i bussen.

VÄLKOMNA MED PÅ EN TREVLIIG RESA!

Jämtland
öppnar sin famn.
Året om.

ANMÄLNINGAR snarast möjligt
till Birgit Kvist
Tel. 0291 / 10421